

Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları Sürecinde Karadağ'ın Bağımsızlığını Kazanması

Vahit Cemil URHAN¹

Öz

19. yüzyılda Avrupa devletlerinin de desteği ile Osmanlı yönetimine karşı birçok isyan çıkartan Karadağlılar, 1875 yılında Balkan Krizi'nin çıkmasından sonra Rusya'nın gözetiminde Sırbistan ile ittifak yaparak 2 Temmuz 1876'da Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler. Karadağ'ı destekleyen Rusya da 1877 yılında Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Osmanlı Devleti, bu savaşlarda hem Rusya'ya hem Karadağ'a mağlup oldu. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 31 Ocak 1878'de Edirne Mütarekesi ve barış antlaşmasına esas olacak sulh mazbatası imzalandı. Osmanlı Devleti, sulh mazbatası ile Karadağ'ın, Sırbistan'ın ve Romanya'nın bağımsızlığını tanıdı ve sulh mazbatası esas alınarak 3 Mart 1878'de Ayastefanos Antlaşması imzalandı. Ancak bu antlaşma ile Rusya'nın Balkanlar'da kazandığı nüfuzdan rahatsız olan Avrupa devletlerinin teşebbüsleri ile 13 Temmuz 1878'de Ayastefanos Antlaşması'nın yerini alacak Berlin Antlaşması imzalandı. Karadağ'ın bağımsızlığının tekrar tasdik edildiği Berlin Antlaşması'nda Karadağ'ın sınırları, Ayastefanos Antlaşması'na göre daraltıldı. Bu çalışmada, Ayastefanos ve Berlin antlaşmalarında Karadağ ile ilgili alınan kararlarda etkili olan faktörler incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: *Ayastefanos Antlaşması, Berlin Antlaşması, Karadağ, Osmanlı Devleti.*

¹ Yrd. Doç. Dr, Trakya Üniversitesi, Balkan Araştırma Enstitüsü, Balkan Tarihi Anabilim Dalı; vahit.urhan@hotmail.com

Gaining Independence of Montenegro in the Process of San Stefano and Berlin Treaties

Abstract

Montenegrin people rebelled so many times against Ottoman Empire with the help of European states in 19th century. After the Balkan Crisis that broke out in 1875, allying with Serbia in trust of Russia, they declared a war against Ottoman Empire in 2 July 1876. Russia that supported Montenegro also started to fight against the Ottoman Empire in 1877. As a result, the Ottoman army was defeated by both Montenegrin and Russian forces. Edirne Armistice and peace record that was a basis to peace treaty were signed between Ottoman Empire and Russia on 31 January 1878. Ottoman Empire recognized Montenegro's independence as well as Romania and Serbia. Moreover, San Stefano Treaty was signed by taking peace record as a basis in 3 March 1878. However; this treaty gave many rights to Russia and that situation disturbed other European states, that's why Berlin Treaty was signed instead of San Stefano Treaty in 13 July 1878 with the attempts of European powers. In Berlin Treaty where the independence of Montenegro was reaffirmed, Montenegro's border was narrowed according to San Stefano Treaty. In this study, factors that affected the decisions of San Stefano Treaty and Berlin Treaty are examined.

Keywords: *San Stefano Treaty, Berlin Treaty, Montenegro, Ottoman Empire.*

1. Giriş

Tarih boyunca çeşitli toplulukların istilasına uğrayan ve Roma İmparatorluğu, Sırp Krallığı, Balşa Prensligi ve Crnojeviç Hanedanlığı'nın egemenliğine giren Karadağ'da, 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti hâkimiyet kurmaya başladı. Osmanlı Devleti, Crnojeviç Hanedanlığı'nın egemenliğine son vererek 1479 yılına kadar Karadağ'ı büyük ölçüde idaresi altına aldı. Karadağ'ın Osmanlı idaresine girmesinden sonra 16. yüzyılda seçim ile göreve gelen vladika adlı Ortodoks din adamları, ülkenin yönetiminde etkili olmaya başladılar.² 1697 yılında vladika seçilen I. Danilo Petroviç, vladikalığı kendisinden sonra akrabalarına bırakarak hanedanlık kurdu ve böylece 1918 yılına kadar Karadağ'ı yönetecek olan Petroviç ailesinin iktidar dönemi başlamış oldu. Petroviç ailesine mensup vladikalar, Osmanlı Devleti'nin idaresinden kurtulmak için mücadele etmeye başladılar. Osmanlı yönetimine karşı 18. yüzyıla kadar zaman zaman Venedik ile ittifak yapan vladikalar, 18. yüzyıldan itibaren Rusya ve Avusturya ile yakınlaşmaya ve sık sık isyan çıkartmaya başladılar.³ Karadağlılar, 19. yüzyılın ilk yarısında da Hersek sınırında yaşanan anlaşmazlıklar sebebi ile birçok kez Osmanlı kuvvetleri ile savaştılar. Bu savaşlar, II. Petar'ın 31 Ekim 1851 tarihinde ölmesinden sonra vladika olan ve prenslik yönetimini ilan ederek Karadağ tarihinde yeni bir sayfa açan II. Danilo (1852-1860) döneminde de devam etti. Osmanlı Devleti, Karadağ'ın 1852 yılında Hersek'te yaşanan isyana destek vermesi sebebiyle çıkan 1852-1853 Osmanlı-Karadağ Savaşı'nda başarılı olmasına rağmen Avusturya'nın baskısı sonucunda askerî harekâtı durdurmak zorunda kaldı.⁴ Bu savaştan sonra da Hersek'teki tahriklerini sürdüren Karadağ ile Osmanlı Devleti arasında 1858 yılının Mayıs ayında Grahovo'da yaşanan savaşta Osmanlı ordusu mağlup oldu⁵ ve 8 Kasım 1858 tarihinde Avrupa devletlerinin temsilcilerinin katılımı ile İstanbul'da düzenlenen konferansta Grahovo, Jupa (Župa) ve Rudine Karadağ'a bırakıldı.⁶

Karadağ'ın sınırlarını genişletmeyi başaran Vladika II. Danilo, 11 Ağustos 1860 tarihinde bir suikast sonucunda öldürüldü⁷ ve yerine 13 Ağustos'ta Nikola (Nikita) Petroviç Njegoş geçti.⁸ Karadağ'ın izlediği Hersek politikası, Vladika

² Vahit Cemil Urhan, "Karadağ'da Osmanlı Hâkimiyetinin Zayıflaması (17. ve 18. Yüzyıllar)", *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2 (Aralık 2015), s. 114-128.

³ Vahit Cemil Urhan, *Karadağ'ın Bağımsızlığını Kazanması (1851-1878)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015, s. 397-398.

⁴ *agt*, s. 54-84.

⁵ *agt*, s. 110-116.

⁶ Zafer Gölen, "1857-59 Bosna Hersek İsyânı", *Belleten*, Cilt LXXIII, Sayı 267 (Ağustos 2009), s. 504.

⁷ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt VII, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 4.

⁸ Mehmed Subhi, *Karadağ ve Ordusu, Karadağ'ın Ahvâl-i Târihiyye ve Coğrafiyyesiyle Kuvve-i Askeriyyesinden Bâhisdür*, 1. Baskı, Kitâbhâne-i İslâm ve Askerî-Tüccârzâde İbrâhim Hilmi, Kostantiniyye, 1317, s. 23, Dip not: 1.

Nikola döneminde de devam etti. Vladika Nikola'nın 1860 yılının sonlarına doğru tekrar alevlenen Hersek İsyanı'nı desteklemesi sebebiyle çıkan 1862 Osmanlı-Karadağ Savaşı'nda Osmanlı ordusu zafer kazandı.⁹ Ancak İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Prusya ve İtalya'nın savaşın sona erdirilmesi için Osmanlı Devleti'ne nota vermelerinden sonra Osmanlı ordusu, askerî harekâtı durdurdu ve 31 Ağustos 1862'de, 1858 yılında çizilen sınırların korunmasının kararlaştırıldığı 14 maddelik İşkodra Antlaşması imzalandı. Ancak İşkodra Antlaşması'nın sınırlar ile ilgili olan maddesinin uygulanmasında sıkıntılar yaşandı. Bunun üzerine 3 Mayıs 1864'te, 1859 yılında kabul edilmiş olan sınırları esas alan 18 maddelik Çetine Mutabakatı (Protokolü) imzalandı. Çetine Mutabakatı da Osmanlı Devleti ile Karadağ arasındaki sınır sorunlarını sona erdirmeyi amaçlamıyordu. Çetine Mutabakatı'nın uygulanmasında da sorunlar yaşanınca müzakereler yeniden başlatıldı ve görüşmelerin 26 Ekim 1866'da sona ermesinden sonra 5 maddelik İstanbul Protokolü adı verilen bir ek ile Çetine Mutabakatı tekrar uygulanmaya çalışıldı. Karadağlılar, bu protokol ile 1858 ve 1859 yıllarında yapılan sınır düzenlemelelerinde Osmanlı Devleti'ne kabul ettiremedikleri isteklerini kabul ettirdiler.¹⁰

Karadağ, sınırlarını genişletmeye ve bağımsızlığını kazanmaya yönelik politikasını Çetine Mutabakatı'nın ve İstanbul Protokolü'nün imzalanmasından sonra da devam ettirdi. Bu durum, Karadağ ile Osmanlı Devleti arasında yeni bir savaşın çıkmasına yol açtı.

2. 1876-1878 Osmanlı-Sırp-Karadağ ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşları

Vladika Nikola, 1862 yılında Osmanlı ordusuna mağlup olduktan sonra Sırbistan ve Rusya ile daha fazla yakınlaşmaya başladı. Bu dönemde Balkanlar'da Panslavist faaliyetler yoğunlaşmış ve Panslavist düşünceler Karadağ'da etkili olmaya başlamıştı. Sırbistan ve Karadağ yönetimleri Panslavizm'in, Avusturya-Macaristan'ın ve Rusya'nın Balkan politikalarının ve 1875 yılında çıkan Hersek İsyanı'nın etkisiyle Rusya'nın gözetiminde ittifak yaparak 1-2 Temmuz 1876'da Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler.¹¹ Osmanlı ordusu, kısa sürede Sırbistan ordusunu mağlup etti ise de Karadağ ordusu karşısında istediği neticeyi elde edemedi. Avrupa devletlerinin diplomatik müdahaleleri sonucunda 1 Kasım 1876'da ateşkes ilan edildi ve Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında barış antlaşması imzalandı. Ancak Karadağ'ın toprak talepleri sebebiyle Karadağ ile anlaşma sağlanamadı. Osmanlı Devleti'nin Hersek'te Ortodoksların yaşadığı nahiyeleri Karadağ'a vermeyi kabul etmesine rağmen Karadağ'ın bu nahiyelere

⁹ Urhan, *agt*, s. 136-146.

¹⁰ Zafer Gölen, "1862 Karadağ Askerî Harekâtı ve Sonuçları", *Belleten*, Cilt LXXV, Sayı 273 (Ağustos 2011), s. 525-537.

¹¹ Urhan, *agt*, s. 175-201.

ek olarak Müslüman nüfusun yoğun olduğu Nikşik (Nikšić)'te ısrar etmesi, müzakerelerin barış ile neticelenmesini engelledi.¹²

Rusya, Karadağ ile anlaşma sağlayamayan ve Avrupa devletleri tarafından hazırlanan 31 Mart 1877 tarihli Londra Protokolü'nü reddeden Osmanlı Devleti'ne 24 Nisan 1877'de savaş ilan etti. Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesinden sonra Karadağ ile Osmanlı Devleti arasındaki savaş da tekrar başladı. Osmanlı ordusu, savaşın başlarında 1876 yılındaki savaşın aksine önemli başarılar elde etti ve Vladika Nikola, çok zor bir duruma düştü.¹³ Ancak Rus ordularının Haziran ayının sonlarında Tuna Nehri'ni geçmeleri üzerine Karadağlılar tekrar umutlandılar.¹⁴ Rusların ilerleyişi karşısında İstanbul'un güvenliğinin tehlikeye girmesi üzerine Osmanlı Devleti, Karadağ Cephesi'ndeki kuvvetlerinin önemli bir kısmını Süleyman Paşa komutasında Balkan Cephesi'ne göndermeye ve kalan kuvvetler ile Karadağ Cephesi'nde savunmaya geçmeye karar verdi.¹⁵ Bu gelişmeler, Osmanlı ordusu karşısında zor duruma düştükten sonra savaşı sona erdirmenin yollarını aramaya başlayan Vladika Nikola'nın tekrar savaşa devam etme kararı almasına yol açtı.¹⁶ Savaşı sürdürmesi konusunda Rusya tarafından da teşvik edilen¹⁷ Vladika Nikola, Süleyman Paşa'nın emrindeki taburlar ile Karadağ'dan ayrılmaya başlaması üzerine saldırıya geçti.¹⁸ Karadağ ordusu 9 Eylül'de Nikşik'i,¹⁹ 15 Eylül'de Bileke'yi,²⁰ 18 Kasım'da İspiç (Sutomore, Spiçi, Spizza)'i,²¹ 10 Ocak 1878'de Bar (Antivari)'i,²² 19 Ocak'ta Ülgün (Ulcinj, Dulcigno)'ü,²³ 26 Ocak'ta Grmozur Adası'nı, 30 Ocak'ta da Vranjina ve Lesendro adalarını ele geçirdi.²⁴ Osmanlı ordusu üst üste toprak kaybederken Sırbistan da 14 Aralık 1877'de Osmanlı Devleti'ne tekrar savaş ilan etti.²⁵ Rusya ile savaşılan cepheleden de kötü haberlerin gelmesi üzerine Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kaldı.

¹² *agt*, s. 401.

¹³ *gösterilen yer*.

¹⁴ İ. Halil Sedes, *1875-1878 Osmanlı Ordusu Seferleri, 1876-1877 Osmanlı-Karadağ Seferi*, Askerî Matbaa, İstanbul, 1936, s. 211.

¹⁵ Urhan, *gös.yer*.

¹⁶ Süleyman Paşa, *Ümdetü'l-Hakayık*, Cilt I, Askerî Matbaa, İstanbul, 1928, s. 51.

¹⁷ *ATASE, ORH*, Kutu: 56, Gömlek: 5, Belge: 5-1, 16. 05. 1293 (28. 07. 1877).

¹⁸ Urhan, *gös.yer*.

¹⁹ Sedes, *age*, s. 224.

²⁰ *ATASE, ORH*, K: 103, G: 123, B: 123-1, 03. 07. 1293 (15. 09. 1877).

²¹ Sedes, *age*, s. 241.

²² *age*, s. 248.

²³ Ali Fitri, (91-92) *Hersek Seferi, 92-293 Osmanlı-Karadağ Seferi ve Hâl-i Hâzır Dârü'l-harekâtı*, İkinci Kitâb, Mekteb-i Harbiyye Matbaası, Dersaadet, 1327, s. 78.

²⁴ Akkan Suver, *Prenslük'ten Krallığa, Krallık'tan Cumhuriyet'e, Osmanlı'dan Türkiye'ye Karadağ*, Almanah Yayınevi, Podgorica, 2013, s. 105.

²⁵ Ayşe Özkan, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı. (1830-1878)*, 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 314.

3. Edirne Mütarekesi'nin ve Sulh Mazbatasının İmzalanması

Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesinden sonra İngiltere ve Rusya arasında savaştan sonra yapılacak barışın hangi esaslara dayandırılacağı konusunda gizli yazışmalar yapılmaya başlamıştı. Bu yazışmalarda Avrupa devletlerinin belirleyeceği arazinin Osmanlı Devleti tarafından Sırbistan'a ve Karadağ'a bırakılması, Bulgaristan Prenslığı'nin kurulması, Bulgaristan'ın güneyinde ve Bosna-Hersek'te idarî reformlar yapılması ve Romanya (Eflak-Boğdan)'nın bağımsızlığının Avrupa devletleri tarafından müzakere edilmesi gibi hususlarda uzlaşmaya varıldı.²⁶

Osmanlı Devleti, Balkan Cephesi'nde Plevne'nin 10 Aralık 1877'de düşmesinden sonra 12 Aralık'ta, 30 Mart 1856 tarihli Paris Barış Antlaşması'na imza atmış olan devletlerden savaşın durdurulması için arabuluculuk yapmalarını istedi.²⁷ Osmanlı Devleti'nin bu konudaki teşebbüsleri, Aralık ayından sonra da devam etti.²⁸ Sultan II. Abdülhamid, 10 Ocak 1878'de İngiltere Kraliçesi Victoria'ya mütareke için arabuluculuk yapmasını isteyen bir telgraf çekti.²⁹ Ancak İngiltere'den arabuluculuk konusunda olumlu bir cevap gelmedi. Rusya ise isteklerinin kabul edilmesi halinde savaşı sona erdirmeye hazırды. Rusya'nın Balkan Cephesi Başkomutanı Grandük Nikola, barış şartlarının belirlenmesi koşuluyla mütareke yapılmasına sıcak bakıyordu. Grandük Nikola, İstanbul'a telgraf çekerek barış şartlarının görüşülmesi için Kızanlık'a temsilci gönderilmesini istedi. Bu teklif, Osmanlı Devleti tarafından kabul edildi.³⁰ Sultan II. Abdülhamid de 13 Ocak'ta Çar II. Alexander'a telgraf çekerek savaşın sona erdirilmesi ve mütareke imzalanmasını istedi.³¹ Çar II. Alexander, İstanbul'a gönderdiği cevapta, mütareke imzalanmasının Grandük Nikola'nın teklif edeceği şartların kabul edilmesine bağlı olduğunu bildirdi. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında bu görüşmeler gerçekleşirken İngiltere Hükûmeti, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1856 ve 1871 yıllarında imzalanan antlaşmaların hükümlerine aykırı maddeler içeren bir antlaşmayı tüm büyük devletlerin onaylamasının gerektiğini ve Paris Barış Antlaşması'nı imzalayan devletlerin görüşlerinin alınması gerektiğini aksi takdirde imzalanacak olan antlaşmanın geçerli olamayacağını Rusya'ya ve Osmanlı Devleti'ne bildirdi. Bu konuda, 1872 yılında Almanya ve Rusya ile birlikte Birinci Üç İmparatorlar Ligi adı verilen birliği kuran Avusturya-Macaristan da İngiltere ile aynı görüşü benimsedi.³²

²⁶ Mahmud Celâleddin Paşa, *Mir'ât-ı Hakikat, Târihi Hakikatların Aynası*, (haz: İsmet Miroğlu), Cilt I-II-III, Berekât Yayınları, İstanbul, 1983, s. 434.

²⁷ Özkan, *age*, s. 313.

²⁸ Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 521-522.

²⁹ Genelkurmay ATASE Başkanlığı, *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s. 85.

³⁰ Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 522-523.

³¹ Gn.Kur. ATASE Bşk., *age*, s. 86.

³² Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 524-525.

İstanbul Hükûmeti, Kızanlık'a göndereceği heyete Karadağ sorunu ile ilgili olarak, Karadağ sınırının Kolaşin (Kolaşin) dışındaki yerlerden genişletilmesinin kabul edilmesi, liman istenirse İstanbul'a danışmadan Avusturya-Macaristan menfaatlerine dokunan Sutorina Limanı'nın verilmesi ve başka bir liman istenirse İstanbul'dan izin alma gereği ileri sürülerek mazeret belirtilmesi talimatını verdi.³³ Hariciye Nazırı Server Paşa'nın başkanlığını yaptığı ve Hazine-i Hassa Nazırı Müşir Namık Paşa, Askerî Müşâvir Ferik Necip Paşa, Mirlivâ Osman Paşa ve Kaymakam Ağâh Bey gibi isimlerin yer aldığı heyet,³⁴ 15 Ocak 1878'de İstanbul'dan ayrıldı³⁵ ve 19 Ocak'ta Rus Başkomutanlık Karargâhı'nın bulunduğu Kızanlık'a ulaştı. Heyet, Grandük Nikola tarafından kabul edildi.³⁶ Bu arada cephedeki ilerleyişini sürdüren Ruslar, 20 Ocak'ta Edirne'yi işgal ettiler. Rus ilerleyişinin devam etmesi üzerine Sadrazam Ahmed Hamdi Paşa, serasker yaverlerinden İzzet Bey vasıtası ile Kızanlık'taki Türk temsilcilerine, kendilerine daha önce verilen müzakere talimatlarından vazgeçildiğinden ve karşıdan gelen teklifleri titiz bir şekilde değerlendirerek İstanbul'a danışmadan gereken kararı vermeleri gerektiğinden bahseden şifreli bir yazıyı göndermek istedi. Ancak Ruslar, İzzet Bey'i engellediler.³⁷

Osmanlı heyeti ile Grandük Nikola arasında yapılan görüşmede Grandük Nikola, Karadağ'ın bağımsızlığının tanınması ve savaşta ele geçirdiği topraklara eşit miktarda sınırlarının genişletilmesi, Bulgaristan Prensiği'nin kurulması, Sırbistan'ın ve Romanya'nın bağımsız olması, Bosna-Hersek'te muhtariyet idaresinin kurulması, Rusya'nın boğazlardaki haklarının korunması için Padişah'ın Çar ile görüşmesi ve Rusya'ya tazminat ödenmesi gibi isteklerden oluşan barış şartlarını açıkladı. Başkenti ve Rumeli'deki toprakları tehlikeye giren Osmanlı Devleti, Karadağ üzerindeki hükümlerlik haklarından vazgeçti. Osmanlı heyeti, Karadağ'ın bağımsızlığına kavuşmasını ve sınırlarının genişletilmesini kabul etti. Bulgaristan ve Bosna-Hersek meselelerinde de Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa, İngiltere, Rusya ve İtalya arasında 31 Mart 1877 tarihinde imzalanan Londra Protokolü'ndeki kararların benimsenmesini istedi ve Romanya ile Sırbistan'da tarafsız müstakil bir hükümet kurulmasını önerdi. Ancak Ruslar, tekliflerinin toptan kabulünü ya da reddini talep ettiler. Bunun üzerine Osmanlı heyeti, Rusların isteklerini İstanbul'a telgrafla bildirdi. Osmanlı Heyet-i Vükelâsı, telgrafın alınmasından sonra 25 Ocak 1878'de Seraskerlik Dairesi'nde bir danışma meclisi topladı. Mecliste gerçekleştirilen müzakereler neticesinde Ka-

³³ *age*, s. 523-524.

³⁴ Gn.Kur. ATASE Bşk., *age*, s. 87.

³⁵ Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 523.

³⁶ Gn.Kur. ATASE Bşk., *gös.yer*.

³⁷ Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 529.

radağ'ın devletin başına sürekli bela olduğu, devlete çok zarar verdiği, devletten ayrılmasının vereceği zararın devlete bağlılığı halindeki zararından fazla olmayacağı dile getirilerek Karadağ'ın bağımsızlığının kabul edilmesine ve Karadağ dışında Sırbistan'ın ve Romanya'nın da bağımsızlıklarının kabul edilmesine karar verildi. Diğer şartların kabul edilmesinde tereddüt gösterildiyse de Rusların İstanbul'a girmesini önleyecek bir güç kalmamasından dolayı diğer şartlar da kabul edildi.³⁸ Nitekim Ruslar, 26 Ocak'ta Dimetoka'yı, Uzunköprü'yü ve Lüleburgaz'ı işgal ettiler. Grandük Nikola, aynı gün Edirne'ye geldi. Osmanlı heyetinin Grandük Nikola'nın teklif ettiği şartları kabul etmesinden sonra Osmanlı Devleti'nin mütareke isteğinin Rus Çarı II. Alexander tarafından kabul edildiği 30 Ocak'ta açıklandı. Bu gelişmelerden sonra mütareke mukavelenamesi ve barış antlaşmasının esaslarını içerecek olan sulh mazbatası hazırlandı. Sulh mazbatasını, 31 Ocak 1878'de Osmanlı Devleti adına Hariciye Nazırı Server Paşa ve Hazine-i Hassa Nazırı Namık Paşa, Rusya adına Grandük Nikola imzaladı.³⁹ Grandük Nikola'nın karargâhında imzalanan mazbatada şu maddeler yer aldı:

- Bulgar Prensiği kurulacaktır. Prenslik, vergi ile mükellef olacak, mahallî Hıristiyan bir hükûmet tarafından yönetilecek ve yerli askerleri olacaktır. Ayrıca Osmanlı askeri Bulgaristan'ı terk edecek, Bulgaristan hududu tayin edilirken Bulgar nüfusunun yoğunlukta olduğu yerler dikkate alınacak ve 23 Aralık 1876'da toplanan İstanbul (Tersane) Konferansı'nda belirlenen huduttan daha dar olmayacaktır.

- Karadağ'ın bağımsızlığı tanınacak ve hududu, savaşta elde ettiği topraklara eşit miktarda genişletilecek ve kesin hudut, ileride tespit edilecektir.

- Romanya'nın ve Sırbistan'ın bağımsızlığı tanınacak ve Romanya'ya yeterli miktarda toprak verilip, Sırbistan hududu da düzenlenecektir.

- Bosna ve Hersek'te yeterli miktarda teminat ile muhtariyet yönetimi kurulacak ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki diğer topraklarında da aynı ıslahatlar yapılacaktır.

- Osmanlı Devleti, Rusya'nın talep ettiği savaş masraflarını ödeyecektir.

- Padişah, Rusya'nın İstanbul ve Çanakkale boğazlarındaki haklarını ve menfaatlerini Çar ile müzakere edecektir.⁴⁰

Osmanlı temsilcileri ve Grandük Nikola, bu maddelerin dışında, barışa esas olacak konuların görüşülmesine hemen karargâhta başlanılması; mütareke imzalandığı andan itibaren Romanya ve Sırbistan-Karadağ orduları da dâhil olmak üzere tüm savaşan ordular arasındaki çarpışmalara son verilip, bu durumun barış

³⁸ *age*, s. 535-540.

³⁹ Gn.Kur. ATASE Bşk., *age*, s. 88-89.

⁴⁰ Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 540-543.

müzakereleri neticeleninceye kadar devam etmesi; Anadolu'da savaşan orduların başkumandanlarının da aralarında bir mütareke yapmaları için bilgilendirilmeleri; mütarekenin imzalanmasından sonra Vidin, Rusçuk, Silistre ve Erzurum kalelerini boşaltması için Osmanlı askerlerine emir verilmesi ve mütareke mukavelenamesinde belirlenen bazı harp noktalarında müzakerelerin bitimine kadar Rus askerlerinin kalmaya yetkili olması konularında da anlaşma sağladılar. Mütarekenin imzalanması için Osmanlı Devleti tarafından Necip Paşa ve Osman Paşa, Rusya tarafından da Çar II. Alexander'ın harp yaverlerinden Başkumandan General Nepokoitschitsky ve yardımcısı General Levitsky tayin edildi.⁴¹ Sulh mazbatası ile aynı gün imzalanan ve 10 maddeden oluşan mütareke mukavelenamesinde Karadağ ile ilgili şu maddeler yer aldı:

- Mütareke, barış görüşmeleri sürdüğü müddetçe Rusya, Sırbistan ve Romanya orduları ile Osmanlı ordusu arasında geçerli olacak ve Rusya, askerî harekâtan vazgeçmesini ve mütarekenin şartlarını kabul etmesini Karadağ'a teklif edecektir. Osmanlı Devleti de Karadağ'a karşı askerî harekât düzenlemekten vazgeçecektir.

- Osmanlı askerleri ile Karadağlılar arasındaki sınır, aralarında bir Rus memurunun da bulunduğu Osmanlı temsilcileri ve Karadağlı temsilcilerden oluşan özel bir komisyon tarafından belirlenecektir.

- Rus, Sırp ve Karadağ askerlerinin bulunduğu bölgelerde kalacak olan yaralı ve hasta Osmanlı askerleri, Rusya'nın ve müttefiklerinin askerî yönetimlerinin muhafazası altında olacaklar, buldukları yerlerde Osmanlı doktorları varsa onlar tarafından tedavi edilecekler, savaş esiri sayılmayacaklar ancak özel izinleri olmadan buldukları yerlerden ayrılamayacaklardır.

Mütarekenin diğer maddelerinde mütarekenin yürürlüğe giriş tarihi, mütareke hattı, savaşan tarafların çeşitli bölgelerdeki askerlerinin ve memurlarının durumları ve tahliye edilecek yerler gibi konulara yer verildi.⁴²

Mütarekenin imzalanmasından sonra sınır tayini için bir komisyon oluşturuldu. Komisyonunda görevli olan Rus murahhaslar Miralay Baron Kaulbars ve Mülâzım Prens Obolenski, çalışmalara başlamak için İstanbul'dan Çetine (Cetinje)'ye gittiler.⁴³ Osmanlı Murahhası Veli Rıza Paşa ile Karadağ Murahhası Mašo Vrbiça da bunlara katıldılar.⁴⁴ Karadağlılar, Edirne Mütarekesi imzalan-

⁴¹ *age*, s. 543.

⁴² *Muâhedât Mecmûası*, Cilt IV, Tıpkı Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008, s. 177-183; Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 543-545.

⁴³ *Sedes*, *age*, s. 251; *ATASE, ORH*, K: 54, G: 57, B: 57-1, 31. 11. 1293 (12. 02. 1878); *ATASE, ORH*, K: 51, G: 101, B: 101-1, 31. 11. 1293 (12. 02. 1878).

⁴⁴ *Sedes*, *gös.yer*.

masına rağmen ilerleyişlerine son vermediler⁴⁵ ve Podgoriçe (Podgorica), İşboz (Spuz) ve Jabyak (Žabljak) civarındaki bazı köyleri işgal ederek Müslüman köylüleri göçe zorlamaya ve Hristiyanları silahlandırmaya başladılar.⁴⁶ Osmanlı Devleti, bu duruma tepki gösterdi. İşkodra Kumandanı Ferik Hüseyin Hüsnü Paşa, Seraskerlikten aldığı emir üzerine Vladika Nikola'ya protestoname göndererek mütarekenin imzalanmasından sonra işgal ettikleri yerleri boşaltmalarını ve halka dağıttıkları silahları geri toplamalarını istedi.⁴⁷ Yaşanan bu sorun, sınır komisyonunun çalışmalarını güçleştirdi.⁴⁸

4. Ayastefanos Antlaşması'nın İmzalanması

Edirne'de başlatılmasına karar verilen barış görüşmeleri için Rusya, birinci temsilci olarak eski İstanbul Sefiri General Ignatiev'i, ikinci temsilci olarak da savaş başladığında maslahatgüzarlık görevi ile İstanbul'da bulunmuş olan Neli-dov'u tayin etti. Osmanlı Devleti ise birinci temsilci olarak Hariciye Nazırı Safvet Paşa'yı, ikinci temsilci olarak da Berlin Sefiri Sadullah Bey'i görevlendirdi. Osmanlı Hükûmeti, temsilcilerine barışa esas olacak sulh mazbatasının hükümlerinin biraz olsun lehte değiştirilebilmesi için talimatlar verdi. Bu talimatlarda Karadağ ile ilgili olarak, Karadağ'a verilecek toprakların İstanbul Konferansı'nda belirlenen araziye geçmemesinin sağlanmasına çalışılması, liman istenilirse kesinlikle İşkodra'dan verilmeyip, Dalmaçya tarafından verilmesi ve Karadağ gemilerinin İşkodra'daki Boyana (Bojana) Nehri'nden geçmesine izin verilmesi istendi.⁴⁹

Hariciye Nazırı Safvet Paşa'nın Edirne'ye ulaşmasından sonra Şubat ayında konferans meclisi toplandı ve müzakereler başladı. Barışa esas olacak olan sulh mazbatasının Karadağ ile ilgili olan 2. maddesi, birinci oturumda ele alındı. Ruslar, Karadağ'ın bağımsızlığını Osmanlı temsilcilerine tekrar tasdik ettirerek Bosna'dan, Arnavutluk'tan ve sahillerden büyük bir bölge ile İşkodra Gölü'nün yarısının Karadağ'a bırakılmasını istediler. Rusların Karadağ sorunu ve diğer konular ile ilgili istekleri, Safvet Paşa'ya ve Bâb-ı Âli'ye ağır geldi. Rusların görüşmelere Ayastefanos köyünde devam etmek istemeleri üzerine temsilciler, Edirne'den ayrılarak Ayastefanos köyüne geçtiler.⁵⁰ Bu arada İngiltere de gelişmeleri yakından takip ediyordu. 13 Şubat 1878'de Amiral Hornby komutasın-

⁴⁵ *ATASE, ORH*, K: 63, G: 111, B: 111-1, 26. 11. 1293 (07. 02. 1878).

⁴⁶ *ATASE, ORH*, K: 63, G: 115, B: 115-1, 06. 12. 1293 (18. 02. 1878); *ATASE, ORH*, K: 63, G: 110, B: 110-1, 22. 11. 1293 (03. 02. 1878). Konuya ilişkin olarak Ferik Hüseyin Hüsnü Paşa'nın İşkodra'dan çıktığı 18 Şubat 1878 tarihli telgraf için bkz. EK-1.

⁴⁷ *ATASE, ORH*, K: 63, G: 112, B: 112-1, 31. 11. 1293 (12. 02. 1878); *ATASE, ORH*, K: 54, G: 56, B: 56-1, 29. 11. 1293 (10. 02. 1878).

⁴⁸ Sedes, *gös.yer*.

⁴⁹ Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 551-553.

⁵⁰ *age*, s. 563-567.

daki 6 gemiden oluşan İngiliz filosu, devletler hukukuna aykırı bir şekilde zorla Çanakkale Boğazı'nı geçerek Mudanya önlerinde demirledi. Müzakere süreci devam ederken Osmanlı Devleti'nin iç politikasında da önemli gelişmeler yaşanıyordu. Sultan II. Abdülhamid'in emri ve hükûmetin kararıyla, 13 Şubat'ta Meclis-i Mebusan süresiz olarak tatil edildi.⁵¹

Ayastefanos köyündeki ilk toplantı, 24 Şubat'ta Rus Başkomutanlık Karargâhı'nda Grandük Nikola başkanlığında gerçekleştirildi. Burada da Osmanlı Devleti'ni Safvet Paşa ve Sadullah Bey temsil etti. Rusya'yı da yine Ignatiev ve Nelidov temsil etti.⁵² Ruslar, görüşmelerde Karadağ'ın durumunu güçlendirmek için özel bir çaba sarf ettiler.⁵³ Osmanlı temsilcileri, müzakerelerde Romanya'nın, Sırbistan'ın ve Karadağ'ın bağımsızlığını bir defa daha onayladılar. Müzakerelerin tamamlanmasından sonra 3 Mart 1878'de 29 maddeden oluşan antlaşma imzalandı. İngiltere'nin, Avusturya-Macaristan'ın ve Almanya'nın barış antlaşmasının düzenlenecek bir kongre ile hazırlanması yönündeki baskıları sebebiyle antlaşmaya Ayastefanos Mukaddemât-ı Sulhiyyesi (ön barış) adı verildi. Böylece Rusya, antlaşmanın geçici olacağını kabul etmiş oldu. Antlaşmanın 1. ve 2. maddelerinde Karadağ sorununa yer verildi. Karadağ'a arazi terk edilmesini öngören 1. maddede, Karadağ'ın hududu çizildi. Bu maddeye göre hudut, Dobroştica Dağı'ndan başlayarak İstanbul Konferansı'nda gösterilen hat üzerinde Bileke'den geçerek Korito'ya uzanacak ve buradan da Metokya (Metochia) ile Gaçka (Gacko) Karadağ'da kalacak şekilde Gaçka'ya uzanacak ve sonra Piva ve Tara nehirlerinin birleşme noktasına giderek Drina Nehri'nin Lim Çayı ile birleştiği noktaya kadar kuzeyden yukarıya çıkacaktır. Karadağ'ın doğu hududu da Lim Çayı'ndan Prijepolje'ye kadar giderek Rojaye (Rožaje)'den Bihor ve Rojaye Karadağ'da kalacak şekilde Sukaplanina'ya kadar uzanacaktır. Söz konusu hat Rugovo, Plava ve Gusinye (Gusinje)'yi içeride bıraktıktan sonra İşlib ve Paklen'den sıradağlar boyuna doğru giderek ve Koprivnik, Babavik ve Borvik dağlarının tepelerinden Arnavutluk hududu boyuna giderek Prokleti Dağı'nın en yüksek tepesine kadar uzanacaktır. Bundan sonra da Biskaçık (Biskaschik) Dağı tepesinden Tjiceni Hoti Gölü'ne gidecek ve Tjiceni Hoti ve Tjiceni Kastrati'yi ikiye ayırarak İşkodra Gölü'nden geçip, Boyana'ya uzanacak ve Boyana Nehri'nin en derin mahallinden denize kadar gidecektir. Nikşik, Gaçka, İşboz, Podgoriçe, Jabyak ve Bar Karadağ'da kalacaktır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin ve Karadağ'ın birer üyesinin de bulunduğu bir Avrupa komisyonu, umumî haritada iki ülkenin karşılıklı menfaati ve güvenlikleri açısından gerekli göreceği değişiklikleri mahallinde gerçekleştirerek Karadağ'ın kesin hududunu çizecek

⁵¹ Gn.Kur. ATASE Bşk., *age*, s. 91.

⁵² *age*, s. 93.

⁵³ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi, 20. Yüzyıl*, (ter: Zehra Savan, Hatice Uğur), Cilt II, Birinci Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2006, s. 36.

ve iki ülkeye bu değişikliklerden dolayı arazi açısından lüzumu tasdik olunacak bedelleri verecektir. Komisyon, Boyana Nehri'nde faaliyet gösterecek gemiler ile ilgili özel bir nizamname de hazırlayacaktır.⁵⁴

Antlaşmada çizilen bu sınır ile birçok stratejik nokta ve Nikşik, Gaçka, İşboz, Podgoriçe, Jabyak, Bar, Ülgün,⁵⁵ İspiç Limanı gibi önemli yerler Karadağ'a bırakıldı. Böylece Karadağ'ın deniz ile irtibatı sağlanmış oldu.⁵⁶ Karadağ'ın yüzölçümü, yeni kazandığı topraklar ile 4.405 km²'den 15.355 km²'ye çıktı.⁵⁷

Antlaşmanın Karadağ ile ilgili olan 2. maddesinde de şu kararlar yer aldı:

- Osmanlı Devleti, Karadağ'ın bağımsızlığını kesin olarak tanıyacaktır.
- Osmanlı topraklarında gerekli görülen yerlerde ve bilhassa İstanbul'da Karadağlı memurlar bulundurulacaktır.

- Her iki ülkeye iltica eden suçluların iadesi ve Osmanlı topraklarında seyahat ve ikamet eden Karadağlıların milletlerarası hukuk kurallarına ve Karadağlılar ile ilgili konulan usule göre saltanat kanunlarına ve memurlarına tâbi olmaları konusunda Osmanlı Devleti ile Karadağ arasında cereyan edecek ilişkilerin mahiyeti, ileride Rusya, Osmanlı Devleti ve Karadağ arasında birlikte belirlenecektir.

- Osmanlı Devleti ile Karadağ hududunda bulunan halkın ilişkileri ve hudut üzerinde bulunan müstahkem mevkilere ait meseleler ile ilgili olarak Osmanlı Devleti ile Karadağ arasında bir mukavelename imzalanacak ve anlaşma sağlanamayan konuları Rusya ve Avusturya devletleri hakem sıfatı ile çözecektir. Osmanlı Devleti ve Karadağ, bundan sonra arazi terki ile ilgili yeni talepler hariç olmak üzere aralarında bir anlaşmazlık çıkarsa sorunun çözümünü Rusya ve Avusturya devletlerine havale edecekler ve bu iki devlet de hakem sıfatıyla sorunu birlikte çözeceklerdir.

- Karadağ askerleri, kendilerine terk edilen yerlerin dışındaki yerleri antlaşmanın imzalandığı tarihten itibaren 10 gün içinde tahliye edeceklerdir.⁵⁸

⁵⁴ *Muâhedât Mecmûası*, C. IV, s. 183-185; Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, Cilt I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1953, s. 387; Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 573-575.

⁵⁵ Ali Fitrî, *age*, s. 79-80. Osmanlı Devleti, İşkodra Fırkası'nın kullandığı Bar ve Ülgün limanları Karadağlıların eline geçtikten sonra Drina ve Boyana nehirlerinin denize döküldüğü bölgenin arasını yeni sevk işlemlerinin yapılacağı yer olarak belirleyecektir. *ATASE, ORH*, K: 70, G: 31, B: 31-1, 13.03.1294 (25.05.1878).

⁵⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Cilt VIII, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 65.

⁵⁷ Osman Karatay, "Karadağ'ın Bağımsızlık Mücadelesi", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt 1: Tarih, Karam&Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s. 465.

⁵⁸ *Muâhedât Mecmûası*, C. IV, s. 185; Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 575-576; Erim, *age*, s. 388.

Ayastefanos Antlaşması'nın savaş esirleri ile ilgili olan 28. maddesi de Osmanlı-Karadağ ilişkilerini ilgilendiren bir maddedir. Bu maddede, Osmanlı Devleti'nin ve Rusya'nın ellerindeki savaş esirlerini tespit ederek özel memurlar vasıtasıyla Sivastapol'da ve Hocabey'de karşılıklı olarak iade etmesi ve Osmanlı Devleti'nin kendisine teslim edilen savaş esirlerinin masraflarını, söz konusu memurların yapacağı hesap gereğince 6 sene içinde 18 eşit taksit halinde ödemesi kararlaştırıldı. Osmanlı Devleti ile Romanya, Sırbistan ve Karadağ arasında da esir değişiminin bu hüküm çerçevesinde yapılması ve Osmanlı Devleti'nin iade edeceği esirlerin miktarının, Karadağ'ın iade edeceği esirlerin miktarından hesap yapılırken düşülmesine karar verildi.⁵⁹

Antlaşmanın imzalanmasından sonra Osmanlı Hariciye Nezareti tarafından Grandük Nikola'nın Politika Müdürü Nelidov'a Sırbistan ve Karadağ sınırlarının tayini konusunda bir yazı gönderilerek, Sırbistan ve Karadağ hatlarının mütareke mukavelenamesi gereğince antlaşmada yer alan umumî haritaya göre tayin olunmasında Bâb-ı Âli açısından bir mahzur olmadığı ve hatların tayini hususunun geçici olacağı, sınırların çizilmesi işinin antlaşmada yer alan kesin sınırların belirlenmesine ilişkin şartlara uygun olarak oluşturulacak komisyonlara havale edileceği belirtildi.⁶⁰

Rusya, bu antlaşma ile Balkanlar'daki siyasi dengeleri, Avusturya-Macaristan'ın aleyhinde değiştirmiş oldu. Karadağ, büyütülerek bağımsızlığına kavuşturuldu.⁶¹ Avusturya-Macaristan'ın Karadağ'a Adriyatik kıyısında liman verilmesine karşı olmasına rağmen antlaşma ile Karadağ'a liman verildi.⁶² Antlaşmada Avusturya-Macaristan'ın aleyhinde alınan bir diğer karar da Rusya ve Avusturya-Macaristan arasında 15 Ocak 1877'de imzalanan Peşte Antlaşması'nda Avusturya-Macaristan'a bırakılan Bosna-Hersek'in, Avusturya-Macaristan'ın ve Rusya'nın ortak himayesine alınmasıydı.⁶³ Sırbistan'ın ve Karadağ'ın bağımsızlığına kavuşması ve Bulgar Prensiği'nin kurulması da Avusturya-Macaristan'ın idaresi altındaki Slavları etkileyebilirdi. Avusturya-Macaristan, Ayastefanos Antlaşması kararlarına tepki gösterdi.⁶⁴ Antlaşmanın maddeleri, sadece Avusturya-Macaristan'ı rahatsız etmedi. Rusya'nın kendi nüfuzu altındaki büyük Bulgaristan aracılığıyla ve doğuda stratejik konumdaki Kars yaylalarına

⁵⁹ *Muâhedât Mecmûası*, C. IV, s. 200; Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 580-581.

⁶⁰ *BOA, HR.TO.*, 497/6 1295.Ra.12 (16.03.1878).

⁶¹ Karal, *age*, C. VIII, s. 68.

⁶² *BOA, HR.TO.*, 130/15 1295.R.24 (27.04.1878).

⁶³ Necdet Hayta, "Bosna ve Hersek'in Avusturya-Macaristan Tarafından İlhakı (5 Ekim 1908)", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 3 (1998), s. 22.

⁶⁴ Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 595-596.

hâkim olmasıyla Akdeniz'deki durumu tehlikeye giren İngiltere de antlaşmadan rahatsız oldu.⁶⁵

Osmanlı Devleti, son derece ağır şartlar taşıyan Ayastefanos Antlaşması'nı imzaladıktan sonra antlaşmada kendi lehinde bazı değişiklikler yapılması için Rusya nezdinde teşebbüste bulundu. Fevkalade sefir olarak Petersburg'a gönderilen Serasker Rauf Paşa'ya talimat verilerek Karadağ'a bırakılan Bar Limanı ve Podgoriçe'nin Osmanlı Devleti'ne geri verilmesi karşılığında Karadağ'a Hersek'ten arazi verilmesini teklif etmesi istendi. Rauf Paşa, Petersburg'a ulaştıktan sonra Osmanlı Devleti'nin isteklerini Çar II. Alexander'a ve bakanlarına ilettili. Çar II. Alexander, antlaşma hükümlerinin hafifletilmesinin Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı takınacağı tutuma bağlı olacağı cevabını verdi.⁶⁶

Karadağlılar, Ayastefanos Antlaşması'nın imzalanmasından sonra da saldırılarını sürdürdüler. Sınıra tecavüz eden Karadağlılar, hayvanlarıyla birlikte Deriş Paşa ve İsmail Paşa istihkâmlarının bir hayli ilerisine geçtiler ve Podgoriçe istihkâmlarıyla karakollarının yakınında bulunan tarla ve bağları harap etmeye başladılar. Bu tecavüzlerin önlenmesi için Karadağlı kumandanlar nezdine gönderilen Osmanlı zabitleri saldırılara uğradılar.⁶⁷ Sonraki günlerde de Karadağlıların İşboz, Podgoriçe, Gusinye, Bar, Ülgün gibi yerlerde halka zulüm yaptıklarına ve Bar'da ve Ülgün'de açlık yaşandığına dair haberler alınmaya başlandı.⁶⁸ Vladika Nikola, Osmanlı-Karadağ ilişkilerinin tekrar bozulmaya başladığı bu dönemde savaş hazırlıkları yapmaya başladı.⁶⁹ Ancak Karadağ'ın ya da Osmanlı Devleti'nin yeni bir savaş ilan etmesi için uygun siyasî koşullar mevcut değildi. Zira başından beri Rusya'nın Osmanlı Devleti ile tek başına antlaşma yapmasına karşı olan ve Ayastefanos Antlaşması'ndan rahatsız olan Avrupa devletleri, yeni bir antlaşmanın hazırlanması için çalışmalara başlamışlardı.

5. Berlin Antlaşması'nın İmzalanması ve Karadağ'ın Bağımsızlığını Kazanması

Rusya'nın Ayastefanos Antlaşması ile Balkanlar'daki siyasî dengeleri kendi lehine çevirmesinden sonra bu durumu değiştirmek isteyen İngiltere ve Avusturya-Macaristan birlikte hareket etmeye başladılar. Bu bağlamda İngiltere, Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan'a bırakılmasını kabul etti.⁷⁰ Avusturya-Macaristan da toplanacak bir kongre ile Ayastefanos Antlaşması maddele-

⁶⁵ Hayta, *gös.yer.*

⁶⁶ Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 586-587.

⁶⁷ *BOA, HR.TO.*, 497/8 1295.Ra.14 (18.03.1878). Bu konu ile ilgili olarak Osmanlı Hariciye Nezaretinden Nelidov'a gönderilen 18 Mart 1878 tarihli tahriratın tercümesi için bkz. EK-2.

⁶⁸ *ATASE, ORH*, K: 69, G: 209, B: 209-1, 27. 03. 1294 (08. 06. 1878); *ATASE, ORH*, K: 69, G: 192, B: 192-1, 02. 03. 1294 (14. 05. 1878).

⁶⁹ *ATASE, ORH*, K: 79, G: 23, B: 23-1, 10.02.1294 (22.04.1878).

⁷⁰ Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 595-596.

rinin değiştirilmesini Avrupa devletlerinin gündemine getirdi.⁷¹ Balkanlar'daki gelişmeler ile yakından ilgilenen devletlerden birisi de 1871 yılında millî birliğini kurduktan sonra Şark Meselesi'nde rol oynayan önemli devletlerden birisi haline gelen Almanya idi. Almanya, hem Rusya'yı barış şartlarını hafifletmeye ikna etmek hem de Avusturya-Macaristan'ın ve İngiltere'nin tek başlarına Osmanlı topraklarında düzenleme yapmalarına mani olmak için kendi başkanlığında toplanacak uluslararası bir kongre ile Ayastefanos Antlaşması şartlarının tekrar ele alınmasını istiyordu.⁷² Alman İmparatoru I. Wilhelm, Ayastefanos Antlaşması'nın 30 Mart 1856 tarihli Paris Barış Antlaşması hükümlerini ihlâl ettiği gerekçesiyle Paris Barış Antlaşması'nda imzası bulunan devletlerin katılımı ile bir kongre toplanmasını önerdi.⁷³ İngiltere Hariciye Nazırı Lord Salisbury de 1 Nisan 1878'de İngiliz elçilerine bir genelge göndererek Ayastefanos Antlaşması hükümlerinin Paris Barış Antlaşması hükümlerini ihlâl ettiğini açıkladı. Avrupa devletlerinin baskıları sonucunda Ayastefanos Antlaşması'nın toplanacak bir kongrede tekrar müzakere edilmesini kabul etmek zorunda kalan Rusya, bu konudaki anlaşmazlıkları gidermek için İngiltere ile biri 9 diğeri 6 maddelik olan iki memorandum hazırladı.⁷⁴ İkinci memoranduma, Karadağ'a ve Sırbistan'a bırakılacak araziye ilişkin kararın birlikte alınması hükmü konuldu.⁷⁵

Ayastefanos Antlaşması kararlarının tekrar ele alınması konusunun Avrupa siyasetinin gündemine gelmesinden sonra Osmanlı Devleti ile Avrupa devletleri arasındaki diplomatik temaslar da yoğunlaştı. Avusturya-Macaristan ve İngiltere, Osmanlı Devleti'nden, toplanacak olan kongrede verecekleri destek karşılığında toprak talep ettiler. İstanbul'daki Avusturya-Macaristan Sefiri Graf von Zichy, Hariciye Nazırı Safvet Paşa'ya Ayastefanos'tan sonra ortaya çıkan ortamda Sırbistan'ın ve Karadağ'ın Bosna-Hersek'e, İtalya'nın da Arnavutluk sahillerine hâkim olmak istediğini, bu durumu önlemeleri için Bosna-Hersek'in kendilerine bırakılması gerektiğini söyledi. Ancak Osmanlı Devleti, Avusturya-Macaristan'ın isteğine olumlu yanıt vermedi.⁷⁶ Osmanlı yönetimi, Rusya karşısında düştüğü zor durumdan kurtulabilmek için İngiltere ile ittifak yapma yoluna gitti ve 4 Haziran 1878'de imzalanan antlaşma ile Kıbrıs'ın hükümlerlik haklarını geçici ve şartlı olarak İngiltere'ye bıraktı.⁷⁷

⁷¹ Karal, *gös.yer.*

⁷² Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 594-595.

⁷³ *age*, s. 573.

⁷⁴ *age*, s. 599-601.

⁷⁵ *age*, s. 619.

⁷⁶ Karal, *age*, C. VIII, s. 70-71.

⁷⁷ Gn.Kur. ATASE Bşk., *age*, s. 97.

Avrupa devletleri, Almanya Başbakanı Bismarck'ın kongrenin Berlin'de toplanmasına ilişkin teklifini kabul ettiler.⁷⁸ Berlin Kongresi, 13 Haziran 1878'de Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa, İngiltere, İtalya, Rusya ve Osmanlı Devleti temsilcilerinin katılımı ile Bismarck'ın başkanlığında toplandı. Kongrede Osmanlı Devleti'ni Nafia Nazırı Aleksander Karatodori Paşa'nın başkanlık ettiği ve eski Tuna Orduları Komutanı Mehmed Ali Paşa ile Berlin Sefiri Sadullah Bey'in yer aldığı heyet temsil etti.⁷⁹ Karadağ da kongreye Bojo Petroviç'i ve Voyvoda Stanko Radonjiç'i gönderdi.⁸⁰ Osmanlı temsilcileri, kongrede Karadağ'ın bağımsızlığının sakıncalı olacağını belirttiler⁸¹ ve Karadağ'ın eski sınırının Arnavutluk tarafında genişletilmemesini teklif ettiler.⁸² Avusturya-Macaristan Hariciye Nazırı Kont Andrassy, Osmanlı Devleti'nden Bosna ve Hersek'in Avusturya-Macaristan'a bırakılmasına itiraz etmemesini istedi ve Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'da ve Karadağ'da Osmanlı Devleti lehinde bazı toprak düzenlemeleri yapılmasına yardım edeceği sözünü verdi.⁸³ Avusturya-Macaristan yetkilileri, 1 Temmuz 1878'de bir rapor hazırlayarak Bar ve çevresinin Karadağ'a, İspiç'in Dalmaçya'ya, Ülgün'ün Osmanlı Devleti'ne bırakılması gerektiğini belirttiler. Osmanlı Devleti Bar, Kolaşin, Plav, Gusinye ve Podgoriçe'nin Karadağ'a bırakılmasını öneren bu raporu kabul etmedi. Ancak Hersek tarafından Karadağ'a toprak bırakılması durumunda raporu kabul edeceğini belirtti. Anlaşma sağlanamayınca konu, Tahdid-i Hudud Komisyonu'na havale edildi. Komisyonun raporu ile Berlin Antlaşması'nın 29. maddesi hazırlandı. Kongrede Karadağ'a Arnavutluk'tan toprak verilmesinin ve bağımsızlığının tanınmasının yanında nakit olarak ve toprak karşılığında savaş tazminatı verilmesi de gündeme geldi. Osmanlı Devleti, bu istekleri ağır buldu ancak tazminat ödenmesi dışındaki istekleri kabul etmek zorunda kaldı.⁸⁴ 13 Temmuz'a kadar gerçekleştirilen görüşmelerden sonra 64 maddelik Berlin Antlaşması imzalandı. Antlaşmanın 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32 ve 33. maddeleri Karadağ ile ilgilidir.⁸⁵ Bu maddelerde şu kararlar alındı:

26. madde: Karadağ'ın bağımsızlığı, gerek Osmanlı Hükûmeti ve gerek bu bağımsızlığı henüz onaylamamış olup da antlaşmayı imzalamış olan diğer devletler tarafından onaylanmıştır.

⁷⁸ Hayta, *gös.yer.*

⁷⁹ Gn.Kur. ATASE Bşk., *gös.yer.*

⁸⁰ Uğur Özcan, *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2012, s. 91.

⁸¹ Özkan, *age*, s. 323.

⁸² Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 642.

⁸³ Kemal H. Karpat, *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, (çev: Recep Boztemur), 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 155.

⁸⁴ Özcan, *age*, s. 93-95.

⁸⁵ Mahmud Celâleddin Paşa, *age*, s. 691-693.

27. madde: Antlaşmayı imzalayan devletler aşağıdaki şartlarda mütefiktirler: Karadağ'da din ve mezhep ayrılığı sebebiyle hiç kimse idarî ve siyasi haklardan yararlanma, kamu hizmetinde görev alma veya nerede olursa olsun sanat ve sanayi icra etme haklarından mahrum bırakılmayacaktır. Yerli halkın ve yabancıların ayinlerini serbestçe yapmaları sağlanarak gerek cemaatlerin rütbeleri sırasına göre tertiplerinde ve gerek ruhanî liderleri ile olan ilişkilerinde hiçbir engel çıkarılmayacaktır.

28. madde: Karadağ'ın yeni hududu, Klobuk'un kuzey tarafında bulunan Ilino Brdo'dan başlayıp Hersek'teki Grançarevo'ya doğru yönelerek Trebinjica'ya inecek ve bundan sonra çayın, Çepelica Çayı ile birleştiği mahallin aşağısında bir kilometre mesafede bulunan noktaya kadar mecrası boyunca çıkacak ve buradan en kısa bir hat ile Trebinjica etrafındaki tepelere ulaşacaktır. Hudut hattı, bundan sonra Pilatova köyünü Karadağ'da bırakarak bu köye doğru yönelecek ve Somina-Planina ile Çurilo Tepesi arasındaki geçite kadar Bileke-Korito-Gaçka yolundan mümkün mertebe 6 kilometre mesafe uzakta durmak üzere, kuzey yönündeki tepelerden gidecek ve söz konusu geçitten, Vratkoviçi köyünü Hersek'e bırakarak, bu köyden Orlin Tepesi'ne kadar doğuya yönelecektir. Hudut hattı, bu noktadan itibaren de Ravno'yu Karadağ'a bırakarak Lebersnik ile Volujak zirvelerini geçmek üzere doğrudan kuzey ve kuzeydoğu istikametinde ilerleyecek ve bundan sonra en kısa bir hat ile Piva üzerine inip ve Piva'yı geçip, Crkvica ve Nedvina arasından Tara'ya ulaşacaktır. Bu noktadan da Moykovaç (Mojkovac)'a kadar Tara boyunca çıkacak ve buradan Şişko Gölü (Šiško Jezero)'ne kadar ve bu mahalden itibaren de Şekular köyüne kadar eski hudut ile karışacak ve oradan yeni hudut, Mokra-Planina tepelerinden giderek Mokra köyü Karadağ'da kalacaktır. Bundan sonra başlıca sıradağları ve bir taraftan Lim ve diğer taraftan Drina ile Sivna (Cievna) arasındaki su bölümü çizgisini tutarak Avusturya Erkân-ı Harb haritasının 2.166 işaretli noktasına ulaşacaktır. Hudut hattı, bir taraftan Kuçi-Drekaloviçi aşireti ve diğer taraftan Kuçka-Krajna ile Klementi ve Grudi aşiretleri arasında bulunan bugünkü hudut ile Podgoriçe Ovası'na kadar karışacak ve oradan Klementi, Grudi ve Hoti aşiretlerini Arnavutluk'a bırakarak Plavnica üzerine yönelecektir. Hudut hattı, buradan da Gorica-Topal adlı adacığın yakınından gölü geçerek doğruca tepenin zirvelerine ulaşacak ve buradan Megured ve Kalimed arasındaki su bölümü çizgisini takip ederek Mirkoviçi Karadağ'a bırakacak ve Kruci'den Venedik Körfezi'ne inecektir. Hudut hattının kuzeybatı tarafı, Suşana ve Zupçi köyleri arasında sahilden geçen ve Vrsuta-Planina üzerinden bugünkü Karadağ hududunun güneydoğu noktası sonuna ulaşan bir hat ile teşekkül edecektir.

29. madde: Bar ve sahilleri, aşağıdaki şartlar ile Karadağ'a ilhak olunmuştur.

- 28. maddede tayin edilen hudut gereğince, bu arazinin güney tarafında bulunan yerler, Ülgün de dâhil olmak üzere Boyana'ya kadar Osmanlı Devleti'ne iade edilecektir.

- İspiç kasabası, hududun ayrıntılı tarifinde gösterilen arazinin kuzey hatına kadar Dalmaçya'ya ilhak olunacaktır.

- Boyana Nehri üzerinde Karadağ için gemicilik tamamen serbest olacaktır.

- Boyana Nehri boyunca istihkâmlar inşa edilmeyecek, sadece İşkodra mevkiinin mahallî savunması için gerekli olan istihkâmlar olacaktır. Bu istihkâmlar, İşkodra şehrinden 6 kilometre ileriye gitmeyecektir.

- Karadağ'ın harp gemisi ve harp bayrağı olmayacaktır. Bar Limanı ve Karadağ suları, tüm milletlerin savaş gemilerine kapalı olacaktır.

- Karadağ topraklarında göl ile deniz sahili arasında bulunan istihkâmlar yıkılacak ve bu muntıkada yeni istihkâmlar yapılmayacaktır.

- Bar'da ve Karadağ sahili boyunda liman ve karantina zabıtası, Avusturya Devleti tarafından sahilleri korumaya mahsus ufak gemiler vasıtasıyla icra olunacaktır.

- Karadağ, Dalmaçya'da yürürlükte olan deniz kanunlarını kabul edecektir. Avusturya, Karadağ'ın ticaret gemilerini konsolosları marifetiyle himaye etmeyi taahhüt edecektir.

- Karadağ, yeni arazisinde bir karayolu ve bir demiryolu inşa ve idare etmek hak ve salahiyeti hususuna Avusturya ile birlikte karar verecek ve bu yollar üzerinde tam bir ulaşım serbestliği sağlanacaktır.

30. madde: Karadağ'a ilhak olunan arazide emlakı olup da Karadağ hariçinde yerleşmek isteyenler, emlaklarını iltizama vererek ya da diğerleri marifetiyle idare ettirerek muhafaza edebileceklerdir. Hiç kimsenin emlakı, kanunen kamu yararı için olmadıkça ve bedeli önceden ödenmedikçe alınamayacaktır. Osmanlı ve Karadağlı üyelerden oluşan bir komisyon, devlete ait emlak ve vakıfların Bâb-ı Âli hesabına olarak devredilmesine ve kullanılmasına dair işleri ve onlarda halkın ilişkisinin bulunması gibi meseleleri 3 yıl içinde halledecektir.

31. madde: Karadağ, İstanbul'a ve Osmanlı ülkelerinin lüzum görülecek diğer mahallerine Karadağ memurları tayin edilmesi hususuna doğrudan doğruya Bâb-ı Âli ile müzakere ederek karar verecektir. Osmanlı topraklarında seyahat veya ikamet eden Karadağlılar, milletlerarası umumî hukuk kaidelerine ve Karadağlılar ile ilgili olarak konulan adetlere ve teamüllere göre Osmanlı kanun ve mahallî memurlarına tabi olacaklardır.

32. madde: Karadağ askeri, Karadağ'ın yeni hududu dışında halen ellerinde bulunan araziyi, antlaşmanın tasdiknamelerinin mübadelesinden itibaren 20 gün içinde ve mümkün olduğu takdirde daha önce tahliye etmeye mecbur olacaktır. Osmanlı askerleri dahi Karadağ'a terk edilen araziyi yine 20 gün içinde tahliye edeceklerdir. Şu kadar ki, müstahkem mevkiileri terk etmek, zahire ve mühimmatını çıkarmak ve hemen ihracı mümkün olmayan harp malzemeleri vesairenin defterini tanzim etmek için kendilerine ilaveten 15 gün daha mühlet verilecektir.

33. madde: Karadağ'ın, barış antlaşması ile kendisine verilen yeni arazi için Osmanlı umumî borçlarından bir hisse alması gerekeceğinden İstanbul'da oturan yabancı devlet sefirleri, bunun miktarını Bâb-ı Âli ile birlikte adilane bir esas üzerine tayin edeceklerdir.⁸⁶

Karadağ ile ilgili alınan bu kararlarda, Avusturya-Macaristan'ın etkisi oldu.⁸⁷ Avusturya-Macaristan, böylece Ayastefanos Antlaşması'na göre Karadağ sınırlarının daraltılmasını sağladı.⁸⁸ Berlin Antlaşması'na bu maddelerin konulması ile Ayastefanos Antlaşması'nda Karadağ ile ilgili alınmış olan kararlarda şu değişiklikler yapılmış oldu:

- Doğu sınırı, Lim Nehri'nden Tara Nehri'ne çekildi.⁸⁹
- Karadağ'a bırakılan toprakların güneyinde Ülgün'ü de içine alan ve Boryana'ya kadar uzanan arazi, Osmanlı Devleti'ne iade edildi.⁹⁰
- Karadağ'a bırakılmış olan İspiç Limanı, Avusturya-Macaristan'a verildi.⁹¹

Karadağ'ın yüzölçümü, Berlin Antlaşması'nda alınan kararlar neticesinde Ayastefanos Antlaşması'na göre küçülmesine rağmen savaştan önceki duruma göre yine de büyüdü. Nitekim Piva, Nikşik, Kolaşin, Podgoriçe, Jabyak, İşboz, Ragnov, Peklin, Gaçka, Gusinye, Plav ve Bar Limanı'nı kapsayan geniş bir coğrafya Karadağ'a bırakıldı⁹² ve ülkenin yüzölçümü, 4.366 km²'den 9.080 km²'ye çıktı.⁹³

⁸⁶ *Muâhedât Mecmûası*, Cilt V, Tıpkı Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008, s. 126-130; Mahmud Celâleddin Paşa, *gös. yer.*; Erim, *age*, s. 414-417; *Tercümân-ı Hakikat Gazetesi*, 18 Temmuz 1878, No: 19, s. 1; Özcan, *age*, s. 91-94.

⁸⁷ Ali Fitri, *age*, s. 80.

⁸⁸ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (çev: Nilüfer Epçeli), (yayına haz: Erhan Afyoncu), Cilt V, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2005, s. 485.

⁸⁹ Ali Fitri, *age*, s. 81.

⁹⁰ *Muâhedât Mecmûası*, C. V, s. 128.

⁹¹ Karal, *age*, C. VIII, s. 76.

⁹² Özcan, *age*, s. 99. Gusinyelilerin ve Plavlıların Karadağ'ın hâkimiyetine girmek için isyan başlatmaları üzerine Avrupa devletlerinin de baskısıyla Gusinye ve Plav yerine 26 Kasım 1880'de Ülgün Karadağ'a verildi. Urhan, *agt*, s. 389-390. Bar, Podgoriçe ve İşboz taraflarının Karadağ'a terk edilmesinden sonra bazı köy ve kasabalarda yağmacılık başladı. *ATASE, ORH*, K: 72, G: 43, B: 43-1, 08. 05. 1294 (20. 07. 1878).

⁹³ Besim Darkot, "Karadağ", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt VI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967, s. 228. Palaiet, Berlin Antlaşması ile Karadağ'ın yüzölçümünün yüzde 87 oranında büyüdüğünü belirtmektedir.

Karadağ'ın nüfusu, yeni alınan yerler ile birlikte 92.000 kişi arttı.⁹⁴ Ali Fitri'ye göre yeni katılan nüfus, 116.000 kişidir.⁹⁵ Yeni katılan nüfus içinde 12.500 kişi Katolik Arnavut'tu.⁹⁶ Toplam nüfus ise 200.000 kişiyi geçti.⁹⁷ Berlin Antlaşması ile Karadağ'ın nüfus yapısı, etnik ve dinî açıdan daha heterojenleşti.

Karadağ'ın Adriyatik sahili ile irtibatının sağlanmasına Berlin Antlaşması'nda da izin verildi. Karadağ, Berlin Antlaşması ile 45 kilometre uzunluğunda bir sahile, İşkodra Gölü'nün yaklaşık olarak yarısına ve bazı adalara sahip oldu.⁹⁸ Karadağlılar, sahilde toprak elde ederek Avusturya-Macaristan'ın gözetimini kabul etmiş oldular. Avusturya-Macaristan, Karadağ'ın sahilde toprak elde etmesi vasıtasıyla Rusya'nın Adriyatik'te üs elde etmesini istemiyordu. Bu sebeple antlaşmaya, Karadağ sularının bütün milletlerin savaş gemilerine kapalı olması hükmü konuldu.⁹⁹ Avusturya-Macaristan, antlaşmanın 29. maddesi ile Karadağ'ın deniz ticaretini kontrol etme imkânına kavuştu.

Balkanlar'da Rusya ile birlikte hareket edebilecek büyük bir Slav devletinin kurulmasını istemeyen Avrupa devletleri, Berlin Antlaşması'nda Karadağ'ın Sırbistan ile birleşmesini önlemek için tedbir de aldılar. Antlaşmanın 25. maddesiyle Karadağ ile Sırbistan arasında bulunan Yenipazar, Avusturya-Macaristan'ın asker bulundurması ve askerî-ticarî iletişim imkânlarından faydalanması koşulu ile Osmanlı Devleti'ne bırakıldı.¹⁰⁰

6. Sonuç

Karadağ'ın bağımsızlığını kazanmasını, Rusya'nın 1877-1878 Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ni mağlup etmesi sağladı. Osmanlı Devleti, Rusya'nın 24 Nisan 1877'de savaş ilan etmesinden sonra tekrar başlayan Osmanlı-Karadağ Savaşı'nda üstün durumda iken Balkan Cephesi'nde ilerleyen Rus ordusunu durdurabilmek için Karadağ'daki kuvvetlerinin önemli bir kısmını Balkan Cephesi'ne çekerek Karadağ Cephesi'nde mağlubiyete razı oldu. Ancak Osmanlı Devleti, Balkan Cephesi'nde ve Kafkasya Cephesi'nde de Rusya'ya mağlup

Michael Palaret, *Balkan Ekonomileri 1800-1914: Kalkınmasız Evrim*, (çev: Ayşe Edirne), Birinci Basım, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 242. Engelhardt'a göre Karadağ'ın yüzölçümü, Ayastefanos Antlaşması neticesinde 15.355 km²'ye ulaşmış iken Berlin Antlaşması ile 8.655 km²'ye düştü. EdouardPhilippe Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, (Türkçesi: Ali Reşad), (yayına haz: Akın Bedirhan), 1. Baskı, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, s. 381, Dip not: 127.

⁹⁴ Özcan, *age*, s. 100.

⁹⁵ Ali Fitri, *age*, s. 82.

⁹⁶ Aleksandre Popovic, *Balkanlar'da İslâm*, (Türkçesi: Komisyon), İnsan Yayınları, İstanbul, 1995, s. 211.

⁹⁷ Darkot, *gös.yer*:

⁹⁸ Ali Fitri, *gös.yer*:

⁹⁹ Jelavich, *age*, s. 36.

¹⁰⁰ Karpat, *age*, s. 130. Karadağ ile Sırbistan'ı birbirinden ayıran Yenipazar sancağının durumu, kongrede en uzun süre müzakere edilen konu oldu. Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi, 18. ve 19. Yüzyıllar*, (ter: İhsan Durdu, Haşim Koç ve Gülçin Koç), Cilt I, Birinci Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2006, s. 390.

oldu. Rusya, barış isteyen Osmanlı Devleti'ne savaşı bitirmek için aralarında Karadağ'ın bağımsızlığının tanınmasının da yer aldığı barış esaslarının kabul edilmesini şart koştu. Rusya'nın ve Avusturya-Macaristan'ın uzun zamandır takip ettikleri Karadağ'ın bağımsızlığına kavuşturulmasına yönelik politikalarına karşı Balkanlar'da statükonun korunmasına yönelik bir politika izleyen İngiltere de Osmanlı Devleti'nin aldığı mağlubiyetten sonra Karadağ'daki Osmanlı hâkimiyetinin devam etmesi yönündeki politikasını terk etti. Böylece 19. yüzyılda Şark Meselesi'nin konusu haline gelmiş olan Karadağ sorununun, Karadağ'ın bağımsızlığına kavuşturularak çözülmesi konusunda Avrupa devletleri arasındaki görüş ayrılığı ortadan kalkmış oldu. Başkenti tehlikeye girmiş olan Osmanlı Devleti'nin Karadağ sorusunda artık Rusya'nın isteğine boyun eğmekten başka seçeneği kalmamıştı. Osmanlı Devleti'nin 31 Ocak 1878'de imzalanan sulh mazbatasını ile Karadağ'ın bağımsızlığını tanımışından sonra başlayan barış müzakereleri, yeni Karadağ sınırlarının belirlenmesi açısından önem kazandı. Osmanlı Devleti, bu müzakerelerde Karadağ'a bırakılacak olan toprakların sınırlandırılmasını amaçladı ancak başarılı olamadı. Rusya'nın ve Avusturya-Macaristan'ın izlediği politikalar sonucunda bağımsızlığına kavuşan Karadağ'ın yeni sınırlarını da büyük ölçüde Rusya ve Avusturya-Macaristan şekillendirdi. Rusya, 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşması'nda Karadağ'ın yüzölçümünün iki katından fazla büyütülmesini sağladı. Ancak Karadağ'ın bu sınırları kalıcı olmadı. Avrupa devletlerinin teşebbüsleriyle 13 Haziran 1878'de toplanan Berlin Kongresi'nde tekrar görüşülen konular arasında Karadağ'ın sınırları da yer aldı. Karadağ'ın Rusya'nın kontrolünde büyümesini ve Adriyatik Denizi'ne inmesini kendisi için tehdit olarak gören Avusturya-Macaristan, Karadağ'ın bağımsızlığının uluslararası alanda tanınmasını sağlayan Berlin Antlaşması'nda Karadağ'ın sınırlarının daraltılmasını ve karasularının kendi kontrolü altına girmesini sağladı.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV BELGELERİ

1. Yayınlanmamış Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TO.): 130/15, 497/6, 497/8.

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) Arşivi Osmanlı-Rus Harbi (1877-1878) Koleksiyonu Kataloğu (ORH): K: 51 G: 101 B: 101-1; K: 54 G: 56 B: 56-1; K: 54 G: 57 B: 57-1; K: 56 G: 5 B: 5-1; K: 63 G: 110 B: 110-1; K: 63 G: 111 B: 111-1; K: 63 G: 112 B: 112-1; K: 63 G: 115 B: 115-1; K: 69 G: 192 B: 192-1; K: 69 G: 209 B: 209-1; K: 70 G: 31 B: 31-1; K: 72 G: 43 B: 43-1; K: 79 G: 23 B: 23-1; K: 103 G: 123 B: 123-1.

2. Yayınlanmış Arşiv Belgeleri

Erim, Nihat. *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, Cilt I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1953.

Muâhedât Mecmûası. Cilt IV, Tıpkı Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008.

Muâhedât Mecmûası. Cilt V, Tıpkı Basım, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008.

B. GAZETELER

Tercümân-ı Hakikat

C. KAYNAK VE TELİF ESERLER

Ali Fitrî. (91-92) *Hersek Seferi*, 92-293 *Osmanlı-Karadağ Seferi ve Hâl-i Hâzır Dârü'l-harekâtı*, İkinci Kitâb, Mekteb-i Harbiyye Matbaası, Dersâdet, 1327.

Darkot, Besim. "Karadağ", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt VI, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967, s. 221-230.

Engelhardt, Edouard-Philippe. *Tanzimat ve Türkiye*, (Türkçesi: Ali Reşad), (yayına hazırlayan: Akın Bedirhan), 1. Baskı, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999.

Genelkurmay ATASE Başkanlığı. *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004.

Gölen, Zafer. "1857-59 Bosna Hersek İsyânı", *Belleten*, Cilt LXXIII, Sayı 267 (Ağustos 2009), s. 465-522.

Gölen, Zafer. "1862 Karadağ Askerî Harekâtı ve Sonuçları", *Belleten*, Cilt LXXV, Sayı 273 (Ağustos 2011), s. 503-543.

Hayta, Necdet. "Bosna ve Hersek'in Avusturya-Macaristan Tarafından İlhakı (5 Ekim 1908)", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 3 (1998), s. 19-37.

Jelavich, Barbara. *Balkan Tarihi, 18. ve 19. Yüzyıllar*, (tercüme: İhsan Durdu, Haşim Koç ve Gülçin Koç), Cilt I, Birinci Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2006.

Jelavich, Barbara. *Balkan Tarihi, 20. Yüzyıl*, (tercüme: Zehra Savan, Hatice Uğur), Cilt II, Birinci Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2006.

Jorga, Nicolae. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (çeviren: Nilüfer Epçeli), (yayına hazırlayan: Erhan Afyoncu), Cilt V, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2005.

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi*, Cilt VII, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi*, Cilt VIII, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

Karatay, Osman. "Karadağ'ın Bağımsızlık Mücadelesi", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt 1: Tarih, KaraM&Vadi Yayınları, Ankara, 2006, s. 459-471.

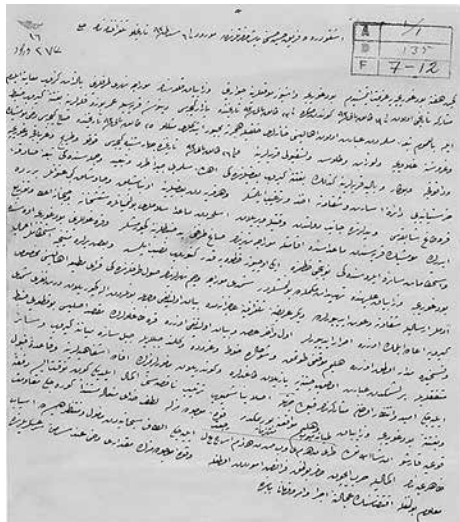
Karpat, Kemal H. *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, (çeviren: Recep Boztemur), 2. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012.

Mahmud Celâleddin Paşa. *Mir'ât-ı Hakikat, Târihi Hakikatların Aynası*, (hazırla-

- yan: İsmet Miroğlu), Cilt I-II-III, Berekât Yayınları, İstanbul, 1983.
- Mehmed Subhi. *Karadağ ve Ordusu, Karadağ'ın Ahvâl-i Târihiyye ve Coğrafiyyesiyle Kuvve-i Askeriyyesinden Bâhisdîr*, 1. Baskı, Kitâbhâne-i İslâm ve Askerî-Tüccârzâde İbrâhim Hilmî, Kostantiniyye, 1317.
- Özcan, Uğur. *II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı-Karadağ Siyasi İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2012.
- Özkan, Ayşe. *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı, (1830-1878)*, 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Palairret, Michael. *Balkan Ekonomileri 1800-1914: Kalkınmasız Evrim*, (çeviren: Ayşe Edirne), Birinci Basım, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2000.
- Popovic, Aleksandre. *Balkanlar'da İslâm*, (Türkçesi: Komisyon), İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.
- Sedes, İ. Halil. *1875-1878 Osmanlı Ordusu Seferleri, 1876-1877 Osmanlı-Karadağ Seferi*, Askeri Matbaa, İstanbul, 1936.
- Suver, Akkan. *Prenslük'ten Krallığa, Krallık'tan Cumhuriyet'e, Osmanlı'dan Türkiye'ye Karadağ*, Almanah Yayınevi, Podgorica, 2013.
- Süleyman Paşa. *Umdetü'l-Hakayık*, Cilt I, Askerî Matbaa, İstanbul, 1928.
- Urhan, Vahit Cemil. *Karadağ'ın Bağımsızlığını Kazanması (1851-1878)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015.
- Urhan, Vahit Cemil. "Karadağ'da Osmanlı Hâkimiyetinin Zayıflaması (17. ve 18. Yüzyıllar)", *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2 (Aralık 2015), s. 113-135.

EKLER

EK-1. Ferik Hüseyin Hüsnü Paşa'nın 18 Şubat 1878 tarihli telgrafı¹⁰¹.

101 ATASE, ORH, K: 63, G: 115, B: 115-1, 06.12.1293 (18.02.1878).

EK-2. Osmanlı Hariciye Nezareti'nden Nelidov'a gönderilen 18 Mart 1878 tarihli tahriratın tercümesi¹⁰².

نقدتہ جمعیت فارسیہ (۱۸ مارچ ۱۸۷۸) تاریخہ روسیہ
 نلیدوف اریل اورناہ تحریراتک ترجمہ سید۔

استقودرہ مائوریہ محکمہ بندہ الیٰ قطبہ تعلقہ افغانہ ند
 مند باتن برورہ اتی بلیغہ ساریتہ ایدرم
 (ایخ) (قہ وہ غولر فیہ کورہ مقدم خطا حاصلی تجاوتہ ایدریا
 ر حکایتہ جیوانیم درولہ یا شا واسحاق یا شا استی کا مدنیہ
 ر یک ہدوہ اوتہ سنہ قدر ایدرولندہ و اندہ یقہ یورہ قوریک
 ر استی کا مدیم ترہ خونلہ تر بنجہ راقع تر لا و باغدی رض
 ر فواب اتیکہ باشلا قدر۔ مفاہیہ و قورین اجابہ ای ملک
 ر یوسلہ حال در کتورہ ضو اتیہ سیر ملک ایچینہ مائورہ لہ
 ر ایچہ کلہ بیفاتہ وہ قورہ مدانہ انری نزونہ مائوریہ
 ر کورہ مدیم ضا بطرفی در ہار تجاوتہ اتیچہ کہہ لہ یقہ
 ایچہ مدیم لہ تر کہہ اولانم
 ایچہ مدیم لہ تر کہہ اولانم

¹⁰² BOA, HR.TO., 497/8, 1295.Ra.14 (18.03.1878).